

د. شیرزاد نه جار: زانکوانی نیمه چند دهز گایه کن له واقعی کومه لایه تی دابراون

له زۆریه ی گۆفار و رۆژنامه کاندایه
باس و لیکۆلینه وهی ههیه، له
زۆریه ی سه ندیکا و پیکه خراو و
دهسته بنده ی جیا جیا ی رۆشنییری و
رۆژنامه وانی و سیاسی و ئه ده بیدا
ئاماده ده بی، به شدارییه کی دیاری له
شیکردنه وه ی رووداوه سیاسییه کانی
نیو کوردستان و دهرو دراوسی و نیو
دهوله تیدا و له نیو که ناله کانی
ته له فزیۆن و سه ته لایته کان بهرچاو
ده که وئ، جگه له زمانی کوردی، به
ئینگلیزی و عهره بی و تورکمانی و
ئه لمانی ده په یقی و شاره زاییشی
له زمانی فهره نسی و لاتینیشدا ههیه،
هه موو ئه مانه بوونه ته مایه ی ئه وه ی
یه کی له زانکوانی ئه لمانیا داوای
لی بکا تا له مه ر (بنیادنانی نه ته وه
له کوردستانی عیراق)
لیکۆلینه وه یه کی زانستیانه ئاماده و
پیشککش بکا. له بهر سه رقالبوونی،
(۳) مانگه خه ربکی ئه م دیداره یین،
تا به م دواییه - سوپاس بو خوا -
ته واو بوو. . ده ی ده با بزانی دکتۆر
شیرزادی برا، چۆن سه ییری ژیان و
میژوو و فیکر و سیاسهت ده کا.

شیرزاد نهجاری له گهل باوک و فرهادی برای
۱۹۵۱/۲/۱۲

رؤشنبیره دهره خستیته تا دوری خوئی له ههژاندن و بزواندنن جهماوردا بیینن، بۆئوهی بهرگری له مافه کانی خوئی بکات، ئا لهم دهره وازه به وه رؤشنبیر بۆی دهلوئی ئه و مه سئولیه ته بخاته سه ر شانی، له بنیادنانی کۆمه لگهی مه دهنیشدا که له بنجیدا پیوریستی به دوری سه ره کی ئه نتلجنسیا هه یه. ئیمه کاتن باسی کۆمه لگهی مه دهنی ده که یین، ئه وه بیگومان مه به ستمان له ده ستخستنی مافه بنه ره تیه کانی هاوولا تیانه، دیاره مافه کانی ئافره ت و مندالانیس له ستوونه گرنگه کانی ئه و مافانه ن که به پیی چهن دین ریککه و تنامه ی نیوده و له ی و تاییه تی ریکخراوه و له ره چه له کییه وه بنده به جار دانی جیهانی مافی مرۆقی سالی (۱۹۴۸) ه وه.

رامان: باشه ئه ی رۆل و پیوه ندیی هوشیاری فیکری و سیاسی و ئابووری و زانستی به کۆمه لگهی مه دهنیه وه چییه؟ ئه ی دوری میدیا له و بنیادانه دا؟

د. شیرزاد نهجاری: بیروکی کۆمه لگهی مه دهنی و هه ولی بنیادنانی، له قوناغیکی پیشکه و تووی قوناغه کانی په ره سه ندنی هوشیاری فیکری و سیاسی و ئابووری مرۆف-وهک هاوولا تی- که له نیو کۆمه لدا دهژی، هاته کایه وه. بیگومان ئه و هوشیارییه ش له ئه نجامی چهن هۆکاریکه وه سه ره له ددا، گرنگترینیان

رامان: ئایا فره رؤشنبیری و فره یی سیاسی له سیما یه کانی کۆمه لگهی مه دهنین؟

د. شیرزاد نهجاری: له م سالانه ی دواییدا هه ر به ته واری چه ق له سه ره مه سه له یه کی گرنگ ده به سترن ئه ویش: ئایا ئه و توژه به ره ره راو قووله ی نیوان ده سه ته بنده و گروپی جیاجیا و به رژه وه ندیه کانیان و به شداریونی سیاسی شیان، له سیما جه وه ره یه کانی کۆمه لگهی مه دهنین؟ که ئه مه ش خوئی له خویدا کۆمه لگه یه که هه ره مو هاوولا تییان له ئه نجامی به ندیواری کۆمه لایه تی و سیاسی تیک ده چرژین و دور له چاودیری و کۆنترۆلی ده ولت کار ده که ن. هه روا یه ک له ئه دگاره کانی کۆمه لگه یه کی کارای مه دهنی ئه وه یه که: به شداری کردن له ده زگا و ریکخراو و سه ندیکا کاندایه یته مایه ی په ره سه ندنی کارامه یی و ده سه رهنگینی (تاک) له کاری رۆژانه ی سیاسیدا و هه روا له پیوه ندی هه ره وه زیدا که تییدا هاوولا تیان فیری خو ریکخستن و فیری جوژی راده رپینی به رژه وه ندیه کانی خو یان ده بن، له پیناوی مه به سه ته هاو به شکۆکاندا. که واته: فره رؤشنبیری و فره یی سیاسی و هه روا هزمه ندی، کاریکی هه ره یه کجار پیویستی کۆمه لگهی مه دهنیه که خوئی له (۳) خه سه له تدا ده نویتن: (به ره مه هینان- دابه شکردن- به رخوری) له ریکه ی ئه مه شه وه ئه و کۆمه لگه یه ده بیته جوژه (سیسته میک) واته: هه ره مو ئه و ره گه زانه په نه فمای توخم و ره گه زه کانی دیکه ده که ن، بیگومان کۆمه لگهی مه دهنیش وه ک سیسته میک، ناتوانی به یج بوونی ئه و توخم و ره گه زه سه ره کی و لاوه کیانه هه نکاو هه لینی، هه ره مو ئه و ره گه زانه ش، به یه که وه ئه و فره رؤشنبیری و فره یی سیاسییه ده رسکین.

رامان: ئه ی چۆن ده ستنیشانی مه سئولیه تی رووناکییه ده که ی له پیناوی بنیادنانی کۆمه لگهی مه دهنیه دا؟ ئه ی مافی ئافره ت و مندال له و کۆمه لگه یه دا؟

د. شیرزاد نهجاری: مه سئولیه تی رؤشنبیر به ند نییه به بنیادنانی کۆمه لگهی مه دهنیه وه، نا به لکو ئه و کاره به ره له هاتنی ئه و کۆمه لگه یه وه دی ئه میش: به (خولقاندنی هوشیاری لای کۆمه لانی خه لک) و تیکه یشتنیکی ته واری پرۆسه ی بنیادنانی کۆمه ل. دیاره ئه و پرۆسه یه ش سیما و سیفه تیکی گرنگ و تاییه تی ده به خشیته رؤشنبیر که ئه میش: (رؤشنبیرکی دینامیکیه) به پیی ئه و بۆچوونه ی که بیرمه ندی ئیتالی (گرامشی) بۆی چوو، وه ک دیاریشه به هیچ کلۆجی رؤشنبیر ناتوانی ئه و مه سئولیه ته بخاته سه ر شان گه ر چهن دین چهن د پیوه ندی گیانی به گیانیانه ی له گه ل کۆمه لانی خه لک نه بن، چونکه هه ره ئه و پیوه ندیانه ده رفه تی ته واری بۆ ئه و

روبو پروبوونه و هاولا تیبیه له گهل پرۆسه یه کی زۆر گرنه که ئه ویش: پرۆسه ی پیگه یانندی سیاسی کۆمه لایه تیبیه و له ئامرازه هه ره بایه خداره کانیشی (ده زگای راگه یانندن) ه که له هه مان کاتدا له و هۆکارانه یه که ده که ویتته ژێر کۆنترۆلی ده ولته و بو خزمه کردنی مه به ست و ئامانجه کانی خۆی ده یخاته گه ر، به لام ده بی لیرهدا جیا وازی نیوان ده ولته تی تۆتالیتاری و ده ولته تی دیموکراتیدا بکه ین، چونکه ده وری ئه و ده زگایانه له ژێر سایه ی ئه و دوو پرۆژه دا ته و او لیکنترجیا وازن، ئیمه لیرهدا باسی ده وری ئه و ده زگایانه له ژێر سایه ی رژیتمیکی دیموکراتیدا ده ستنیشان ده که ین، که مه به ستی بنیادنانی هاولا تیبیه کی هۆشمه ند و چالاک و به کاری له پرۆسه ی ساسیدا، بۆیه لیرهدا مه به ست ده زگایه کی سه رازادی راگه یاننده، له هه مان کاتیش هه ست به لیپرسینه وه به کی گه ورده ش ده کا که ئه ویش: جوژه په یگیریه کی گرنه فه رز ده کاته سه ر کارمه ندانی نیو ئه و ده زگایانه و به ندیشه به: سه راوله کردنی راستی و به رگری لیکنرنیه تی، مه به ستم راستی پیروزمه ندی کیشه یه که. ئا لیره وه پرسیاریک قوت ده بیته وه: ئه ویش کیشه ی به رگری کردنه له به رژه وه ندیه به بالا و پر له زنده گییه کانی گهل که ده بی له سه رووی ئه و کیشه نه دا بی که ده زگاکانی میدیا هه ولێ چاره سه رکردنیان بۆ ده دا.

دوو رکه و تنه وه ی

سیاسه تمه دارانی کورد له

مشوورنه خواردنی ئه رکی

رۆشنییری و فیکری و

ئاوێته نه بوونیان له گهل

بزاقی فیکریدا، دیارده یه کی

زۆر خه ته رناکه

پامان: ئه ی چۆن سه یریکه ی واقیعبینانه ی ده سه لات و هاولاتی ده که ن، که له نیو کۆمه لگه ی مه ده نی و سه ره وری یاسا دا یه ؟

د. شیرزاد نه جار: خاسییه ت و سه روشتی کۆمه لگه ی مه ده نی گهل مه رجه ی جیا جیا هه لده خا، تا بیج به کۆمه لگه یه کی کارا و به زات و چالاک، له سه رووی ئه و مه رجانه ش، ده بی ده سه لاتی سیاسی له خواست و ویستی هاولاتیان وه هاتیج و پشتی پی به ستیج، بۆیه کۆمه لگه ی مه ده نیی چه شنیکه ی نوێ پیته وندی و به ندیواربوونی نیوان هاولاتی و رژیتمی سیاسی

هه لده خات، ئه و (چه شنه) ش ده بیته مایه ی رسکانی ئاوێته بوونیکه ی بوخت و خارا له نیوان ده سه لاتی سیاسی و هاولاتیان و به ندیشه به ده وری هه ره جه وه ره یی یاسا له نیو ده ولته دا، به جوژی که ده سه ته به ری سه ره وری یاسا و حوکمی یاسا ده بی، له هه لسه ورا ندنی کاروباری ده ولته ت و ده شیته مایه ی ئه وه ی: هاولاتی هه ستیکه ی به جوژ و کارا به وه بکات که هه موو ئه و به ربار و پینمایانه ی ده رده چن سه ر به پرنسیپه کانی داد و یه کسانیه وه به، ئا ئه م هه سته کار له ئاسی ئه و شه رعیه ته ده کا که ئه و پرۆژه سیاسییه هه یه تی. ئه و شه رعیه ته ی که په یوه ست بوونی هاولاتیان به رژیتمی سیاسییه وه ده نوینن، چونکه ئه و پرۆژه ئه و داخوازیانه یان بۆ دا بین ده کا که ده یخاته به رده ستی. ئه م خاسیه تانه ش زۆر به راشکاوی و روونی نابینرین، مه گه ر ته نیا له کۆمه لگه یه کی تایبه تدا نه بی، مه به ستم کۆمه لگه ی مه ده نییه، ئه و کۆمه لگه یه ش دانامه زری مه گه ر ته نیا له قوناغیکه ی په ره سه ندووی کۆمه لدا نه بی، که خۆی له رژیتمیکه ی دیموکراسیدا ده دۆزیتته وه.

پامان: بۆ کۆمه ل له ژێر سایه ی رژیتمی دیکتاتۆریدا ده وری که م ده بی و بوو چه ل؟

د. شیرزاد نه جار: دیکتاتۆریه ت هه روا له خۆی و به بی بوونی چه ندین چه ند هۆکاری فیکری و کۆمه لایه تی په یدانای، که په یداش بوو ئه وه به ره نگاری گه شه کردنی ژیا نی کۆمه لایه تی و ئابووری و سیاسی ده بیته وه و گیانی کۆنترۆل و به رزه فکرن به زه قی سه ره لده دا و چ ده ره تانیک بۆ راسانی کۆمه ل و په ره سه ندن نا هیلایته وه. هه ر له سیمایه کانی ئه م گیانه دیکتاتۆریه شه وه ئه دگا ره کانی کۆمه لگه ی مه ده نی ورده ورده پووچ ده بیته وه و هه لده وه ری و ده گاته ئاسستیک که مه رجه مه وزوعیه کانی نامین و به مه ش کۆمه لگه ی مه ده نی دروست نابن. پیته وندی نیوان دیکتاتۆرییه ت و کۆمه لگه ی مه ده نی پیته وندی به ره نگار بوونه وه یه، واته: بوونی دیکتاتۆریه ت نه بوونی کۆمه لگه ی مه ده نییه، بوونی کۆمه لگه ی مه ده نییه دژ به بوونی دیکتاتۆریه ت. هه ر بۆیه شه پیدا ویستییه کی به رده وام هه یه بۆ پاراستنی کۆمه لگه ی مه ده نی له نا هه مواری و ناله باری و خراپه کاری تا وانه کانی دیکتاتۆریه ت، ئه ویش له پنی هاندان و جوژدان و پشتگیری کردنی پرنسیپه کانی دیموکراسی و ئازادی و یه کسانیه وه دیتته کایه وه.

پامان: ئه ی خه رافات و ده سه برین و بییری پر و پووچ و چه واشه کردن و دا بونه ریتی گه نده ل، چه ند ریکه له سه ره لدان کۆمه لگه ی مه ده نیدا ده بینی؟

د. شیرزاد نه جار: به راستی سه ره له لدان بیروکه ی

شیرزاد نه جاپ له پۆلی چوارهمی سهره تایی، قوتابخانهی موزه فهریه - ههولیر ۱۹۵۶

بۆ به ره و پیتشه وه چوونه نهک بۆ به ره و دواوه گه رانه وه...!
پامان: ئەمڕۆ ئیتمه له بهردهم شه پۆلی ئەم پیتشکه و تنه پر له هارژنه ی جیهانی ته کنۆلۆژیا و گلزیالیزم داین، ئایا ده کړی کۆمه لگه ی مه ده نی له کوردستان سه ره له بدا؟ ئە ی ب نه مای کۆنه به ها رو حیه کانی کورده واری چۆن ده بین ی؟

د. شیرزاد نه جاپ: هیتشتا کورده واری له کۆنه قۆناغه به راییه کاندایه و پیتوه ندییه کلاسیکیه کانیش ده وریکی سه ره کی له تیک چرژانی ژبانی کۆمه لایه تیدا ده بین، ئە مه ش به لگه یه که هیتشتا گه لێ قۆناغی جیا جیای په ره سه ندن له به رده م دایه و ده بی کۆمه لگه ی کوردستان ئە و قۆناغانه بی ری تا بگاته قۆناغی کی وا که ده رفه ت بۆ سه ره له دانی سیمای کۆمه لگه یه کی مه ده نی په یدا بی، بۆ به زۆر قورسه بیین و بلێین: کۆمه لگه ی مه ده نی له کوردستان دا هیه، چونکه گه لێ مه رجی رۆشن فیکری و ئابووری و کۆمه لایه تی نه هاتۆته کایه و نییه، تا ئە و کاته ش ئە و مه رجانه نه بن، ئە وه کۆمه لگه ی مه ده نی هه ر (دیلی) ده ستی کۆنه پیتوه ر و پیتوه ندییه رزیوه کانه، هه ر ئە و پیتوه ر و پیتوه ندییه نه ش ده وریکی کاربگه ری له کۆنه به ها رو حیه کانی کورده وه و ناشکری هه روا به ئاسانی بلێین (توانا) ی له ناو بردنی هیه، چونکه ئە و کۆنه به هایانه زۆر به هیز له نیو جهسته ی کۆمه لدا ره گاژۆ بووه، دیاره بنواشه ی ئە و به هایانه ش ده گه ریتته وه بۆ (باوه ری قوول) و قنیات هیتانیکی ئاشکرای گه لی کورد به و به هایانه، سه ره رای نه بوونی (خواست) یکی راشکاوانه و دیار بۆ گۆرپن یا نوێ کردنه وه ی ئە و به هایانه ی که گه رای له نیو کردار و ره فتار و هزر و بییر چاندووه، به جوړی ئە وانه ی ده خوازن جوړه گۆرانیکی به سه ر ئە و به هایانه دا به ریا بکه ن، ئە وه روو به رووی گه لێ ئاسته نگ و ژان و هه ژان ده بنه وه. به راستی ئە مه یان جه نگیکی راسته قانی ریفۆرم خوازه کان و بگه ره شوێشگه یته کانیشه، گه ر بیته و بیانه وی هه نگاوه به راییه کانی ئە و (گۆران) ه به اوێژن...!
پامان: دیالۆگی نیوان شارستانییه ته کانی - نه ما و باو - و به ره نگاریونه کانیان چۆن ده بین؟ ئە ی پیت وایه میژوو له کۆتایی بوون دایه؟

د. شیرزاد نه جاپ: کاروانی مرۆف و مرۆفایه تی کاروانیکی دژوار و جه نجال و پر له ئاسته نگه و پیداو یستی به به رخودان و خه بات و خوین و به رگه گرتن هه بووه، له هه نگا و هه لێنانی ئە و کاروانه شدا مرۆف توانی (شارستانییه ت) بنیاد بنی، هه روا له نه جمامی جیا وازی کۆمه لگا کان و ژینگه ی مرۆف، چه ندین شارستانییه تی جوێ جوێ هاتنه پیت، بۆ به ده بوایه له گه ل یه ک هه لکه ن و بکه و نه نیو دیالۆگه وه، به لām چونکه سروشتی مرۆف سروشتیکی خو بین و متمه ن و به دکار

کۆمه لگه ی مه ده نی له گه ل رۆچوون و پاشه کشه و فه وتانی (بییری تاریک و ترسناک) دا هه ما هه نگ بو، چه ندین چه ند چاخیشی خایاند و بووه مایه ی گه شه نه کردن و پیتشکه و تنی مرۆفایه تی، گومانیش له وه دانییه که ئە و (بییره ش) پستی به خه رافات و جادوو بازی و ده سخه رۆکردن و دابونه ریتی گه نده له وه به ستبوو و له نه زانین و نه خوینده واری و له رواله ت بازی فیکر و لیکدانه وه ی روو که شه وه هه لقا بو، کۆنه کۆمه لگا که شه به ره سه ستیک بو له به رده م هزری په ره سه ندی مرۆف و به ما کانی پیتشکه و تن، هه ر بۆ به شه بۆ چه ندین سه ده ی که و ناراش بو به به ردی مه حه کی بیرو رای بوچوون و پرنسیپه و الاکان و خوێ له خو شیدا بو به مایه ی سه ره له دانی گه لێ دیارده ی ناجو ر و ناله باری وه ک: دژایه تی کردنی زاناکان و سووتاندنی کتیب و زیندانی کردنیان. ئە م پرۆسه یه ش له دادگایی کردنی (سوکرات) ه وه که و ته وه که روو به رووی مه رگیان کردوه و ژه هریان ده رخوارد دا (۳۹۹ . پی. ز)، به لām ئە م کاره ناساز و پر له جه هاله ت و ئە م دابونه ریته رزیوه بۆ نه لوا تا سه ر بیته به ره به ست له به رده م گه شه سه ندی شارستانییه تی گریک و ده وری پیتشه وانه ی فه یله سووفه مه زنه کانی وه ک: (ئه فلا تون - ۴۲۷ - ۳۴۷ - پی. ز) و (ئه رستۆ - ۳۸۴ - ۳۲۲ - پی. ز)، له پال ئە مه ش هه میشه هیتزه کانی تاریکی به ره به ست بووه له به رده م پیتشکه و تنی مرۆفایه تیدا، بۆ به شه که شوته شقی تاریکستان بۆ چه ندین ده موچاخ بالی به سه ردا کی شابوو، نه خاسمه له نه و رو پادا، به لām له گه ل په یدا بوونی ناکۆکییه کانی نیو کۆمه لگه ی مه ده نیدا، گه لێ بیرو رای مرۆفانه ی مه زن سه ری هه لدا و بانگاشه ی داد و یه کسانی و رزگاری به خشی نی دا، ئا به مجۆره خه رافات و ده مامکبازی و چه و اشه کردن و بییری تاریک و دابونه ریتی دارما و ناریک، تا سه ر ناتوانی خو ی له به رده م سه ره له دانی کۆمه لگه ی مه ده نیدا رابگری، چونکه حه قیه تی میژووی

له بهر یوونی مملانی و کیشمه کیش و وه ته نگهیتانی شارستانییه ته کانه وه، نه و شارستانییه تانه ی که همیشه (۷-۸) یکن و بو روویه پرووونه وهش کاندیدکراون، له سهرووی نه و مملانییه شه، مملانیی نیوان شارستانییه تی خوراوی کرستیانی و شارستانییه تی عه ره بی نیسلامیه. بیگومان مملانی و دیالکتیک له روخساره کانی ژبان و ناکری و نایج وینای ژبانی بکری بی نه و مملانییه، چونکه ژبان و له نه انجامیشدا میژوو زنجیره یه ک ره پیچکدان و مملانییه، واته: میژوو کوتایی بو نییه!..

پامان: باشه نه ی رووناکبیری کورد چون ده توانی خوی له گرتی پیوه ست بوونی ملکه چانه ی فیکری و فلسفه ی دهر باز بکا؟

د. شیرزاد نه جار: نه گهر بوونی (رووناکبیر) له نیبو کومه لای کوردی له بهر چا و راگرین، نه وه به پیتی بوچوونی بیرمه ندی چه پره وی نیسانی (گرامشی) که جار بو بیرۆکه ی نه و (رووناکبیره دینامیکی) یه ددها که له گه ل کومه لانی خه لک ناویته ده بی و ده چرژئی، نه وه به راستی نه و بوونه (دیل) ی گه لئ پیل و شه پۆل و ریتباز و ته وژی جیاجیای فیکریه، جا بو نه وه ی نه و رووناکبیره به ره و نه تمؤسفیریکی به ره ره رای فیکری پینگا فها و یژئی، ده بی به پله ی یه که م خوی له و پایه ندبوونه ملکه چه دهر باز بکا، که به راستی (نه خۆشی) یه که و تووشی مرؤف ده بی و ناتوانی شیکردنه وه ی وردی نه و کیشانه ی رووبه پرووی ده بنه وه بکات، نه خواز ه لالا کیشه جوړاوجوړه کانی کومه لانی خه لک، نه و پیوه ست بوونه (کویربوونی فیکره) و په رده یه کی تاریک به سه ر تیروانیی پاشکاوانه ی کیشه کانی کومه ل داده خا. (رووناکبیری کورد) له گه لئ کیشه ی جیاجیا دواوه و خوی نواندوه، به للام نه و دوان و خۆنواندنه زۆریه ی زۆریان کورتیین و ناتواوبوون، چونکه سهیری کیشه ی کومه له که ی خوی به (لیکدانه وه ی نه وانی دیکه) کاردوه و هه ولیشی دواوه چند هاو رتیه کی و باگریتیه بهر که له بنجدا له توانستیدا نییه کیشه زۆر و زه بنده کانی کومه لگه دوا که وتووه کان شیبکاته وه، بو رزگار بوونیش له م واقیعه فیکریه شه ده بی جه خت له سه ر نه وه بکرتیه وه که: سه رشاره کانی فیکری مرؤفایه تییه که و نامانجیسی دۆزینه وه ی چه ندین چه ند ریگا و چاره سه ره بو به خته وه رکردنی ژبانی خودو ژبانی کومه لایه تی مرؤف، بویه ده بی رووناکبیری کورد (رووناکبیری مرؤفانه و مرؤفدۆست) بی و هه ولیش بدا بیروراو بوچوونی خارا و بوخت بو (رزگار بوونی مرؤف) له کورده واریدا له دژی چه وساندنه وه و پیوه ست بوون هه لئا!..

ههروهک یهک له تیورستانی گرتیه ندی کومه لایه تی (توماس هۆبز- ۱۵۸۸-۱۶۷۹) له کتیه ناوداره که یدا (لیقاتان- Leviathan- سالی ۱۶۵۱) دهرچوه ده ستیشانی کاردوه، له جیاتی خه ریکی دیالوگ و له یه کحالی بوون بی، مملانیی توندی نیوان شارستانییه ته کان سه ری هه لداوه، نه میش له نه نجای به رزه فت کاردن و خۆسه پاندنه وه، جا نه و خۆسه پاندن و به رزه فت کاردنه فیکری بی نابووری یا له شکرکیشی و له نه نجامیشدا به رزه فت کاردن و چه وساندنه وه ی سیاسی لیکه وتووه ته وه. مملانیی نیوان نه و شارستانییه تانه نه بیتوانیوه راسته ری و هاوته ریب به ره و پیشه وه پروا، به لکو دوو چاری پاشه کشه یی و هه ره سه پینان ها تووه (به پیتی تیوری ئارنۆلد توینی) که له و باوه ردایه هه ره موو شارستانییه تی دوو چاری هه ره س و فه وتان و روچوونه. نه وه تانی شارستانییه تی یونانی و رۆمانی و فارسی و چی و چیتر گه یشته لوتکه، له پاشان هه ره سی هینا، نه میش له نه نجای- وهک هه ر شارستانییه تیکی تر- نه یوانی له به خششی شارستانییدا به رده وام بی، بویه ناچار بو به (ملکه چی) شوینی خۆی بو شارستانییه تیکی نو بیاو چۆل بکا، هه ر نه مه ش بزاقی میژوو و سه رکه وتن به ره و لووتکه، له پاشان دارمانی شارستانییه ته کان.

رووناکبیری کورد له زۆر کیشه ی جیاجیا دوان، به للام زۆریه یان کورتیین و ناتواو بوون، چونکه سهیری کیشه ی کومه لگه که ی خوی به لیکدانه وه ی نه وانی دیکه کاردوه

نه م بزاقه هیتشتا هه ر به رده وامه، به للام لیته دا تووشی (کیشه ی لیکدانه وه و راقه کاردن) ده بین، چونکه له فیکری سیاسفه لسه فیدا دوو جوړه بوچوون و لیکدانه وه هه یه: لای (فۆکۆیاما) ههروهک لای (هیگل) یش بانگه وازی نه وه ددها که بزاقی میژوو گه یشته کوتایی خوی، نه میش له سایه ی سه رکه وتنی لیبرالیزم و له نه نجامیشدا سه رکه وتنی شارستانییه تی خۆرتاوا، که چی (هنتگتن) رووبه پرووی نه م بوچوونه ده بیته وه و راقه و بوچوونیکدی دی بو نه م کیشه یه هه لده خا نه ویش:

ناقینیشی له گه‌ل دابی) به ده‌رکه‌وتوو، پرۆفیسۆر (ئه‌لمۆند) له کتیبه‌که‌یدا (سیاسه‌ت له کۆمه‌لگه‌ دو‌اکه‌وتوو‌ه‌کان) دا هه‌روا پرۆفیسۆر (هنتگتن) له کتیبه‌که‌یدا (سیسته‌می سیاسی له کۆمه‌لگه‌ گۆراوه‌کان) دا په‌نجه‌نمای ئه‌وه‌یان کردوو هه‌: ئه‌م دیارده‌یه له ئه‌نجامی چه‌قبه‌ستنی پیشه‌سازییه‌کانه له‌نیو شماره‌کاندا.

پامان: کۆمه‌لگه‌ی لیبرالیزم و جارسانی بۆ نوێبوونه‌وه و عه‌لمانیه‌ت، ئایا له‌گه‌ل په‌ره‌سه‌ندنی مه‌ده‌نیانه‌ی کۆمه‌لی کوردیدا ده‌گونجی؟ چۆن و له‌به‌رچی؟

د. شێرزاد نه‌جاری: نه‌خێر نا‌کری قسه له‌وه بکری که گوايه کورده‌واری گه‌یشتوته قو‌ناغیتک و له‌ ته‌ک کۆمه‌لگه‌ی لیبرالیزمدا ده‌پۆری. لیبرالیزم به‌نده به جارسانی رزگارکردنی مرۆف و ده‌سته‌به‌رکردنی مافه‌کانی، ئه‌مه‌ش له سیمای گشتگیری خۆیدا دووره له چوارچێوه‌ی گشتیی کۆمه‌لی کوردیدا. که‌واته: لیبرالیزم بیره‌که‌یه‌کی خۆرئاواییه و تارا‌ده‌یه‌ک نامۆیه له‌گه‌ل سیمای کورده‌واری که به‌نده به پرنسیپه‌کانی (په‌تریاریزم) - باوکسالاری - و پایه‌ندیوونی توند و تۆلی مال‌باتی و عه‌شیره‌تگه‌ری و ئاینییه‌وه، ئه‌م سیمایانه‌ش به‌نده به مملاتییه‌کی درێخ‌خایه‌ن و پێویسته کورده‌واری و پێشه‌نگ و نیازخو‌ازانی (گۆران) مل له‌به‌ر ملی بنی‌ن و به‌رگه‌ی ژانۆروور و ئه‌شکه‌نجه و ئازاره‌کان بگرن، لیبرالیزم له ئه‌نجامی خه‌باتی کۆمه‌لگه‌کانی خۆرئاواوه که‌وتوته‌وه و له پیتاوی رزگاربوونیش کۆششی کردوو، ئه‌و خه‌باته‌ی که په‌هه‌ندیکی میتروپیی هه‌یه و خۆی له قه‌ره‌ی (٧) سه‌ده ده‌دات و گه‌لی فه‌یله‌سووف و بیره‌ندی مه‌زنیش له‌و خه‌باته‌دا به‌شدارییان کردوو. هه‌ر بۆ نمونه به‌سه:

(هۆیز- لۆک- رۆسو- هیکل- کانت- فیختی- مارکس) و هه‌یشتا ئه‌و خه‌بات و مملاتییه‌ به‌رده‌وامه، هه‌ر ته‌نیا به‌سه ئه‌و ئه‌رکه‌وکاره‌ی هزمه‌ندانی (قوتابخانه‌ی فرانکفۆرت) ی وه‌ک (ئه‌ده‌ۆرنۆ- مارکۆزه- هابرماز) له‌به‌ر چاوارا‌گری‌ن که له‌پیتاوی سازدانی گۆرانکاری به‌رده‌وامدا له پرۆسه‌ی رزگارکردنی مرۆف چ له‌ بوونی کۆمه‌لایه‌تی و چ له‌ بوونی عه‌قلانیه‌تدا کاریان کردوو.

فه‌یله‌سووفه‌کانی چاخی رینیسانس ئه‌وروپایی مه‌شخه‌لی رزگارکردنی ئاوه‌زو و بوونی کۆمه‌لایه‌تی مرۆفیان هه‌لکردبوو، ئه‌و مه‌شخه‌لانه‌ش پر ئه‌رک و مه‌زن بوون.

پامان: ئایا ده‌شتنشین یا دێهاتنشینیی کورد توانیویه‌تی رووبه‌رووی دیارده‌ تیکچرژاوه‌کانی مه‌ده‌نیه‌ت بێته‌وه و خۆی له‌ به‌رده‌م هه‌دمه‌ی شارستانی رابگری؟

د. شێرزاد نه‌جاری: له قو‌ناغه‌کانی گوتراوه‌وه له ژیانیکیی کپ و خامۆشی کلاسیکییه‌وه بۆ ژیانیکیی نوئی پر له زنده‌گی، ئه‌وه مه‌سه‌له‌ی کۆچکردنی دێهاتیه‌یه‌کان به‌ره‌و شار سه‌ره‌له‌ده‌دا، ئه‌میش له ئه‌نجامی پشتگۆیخستنی دێهات و دووریوونی له هه‌ر شتی که پیتوهندی به بزواتی نوێبوونه‌وه هه‌بێ، ئه‌م دیارده‌یه له ئه‌مریکا‌ی لاتین و ئه‌فریقایا و ئاسیا (رۆژه‌لاتی

د. شێرزاد له‌گه‌ل پۆلیتک له قوتابیانی ئه‌کادیمیای دیپلۆماسی له ئه‌نه‌نا ١٩٧٥/١/٢٢

کۆمه‌لگه‌ی عیراقی نمونه‌یه‌کی دیاری ئه‌و دیارده‌یه‌یه. هه‌روه‌ک پرۆفیسۆر (عه‌لی ئه‌لوهردی) له کتیبه‌کانیدا ئاماژه‌ی بۆ ده‌کا، کۆمه‌لگه‌ی کوردیییش سه‌رباری که‌می ژماره‌ی شماره‌کانی کوردستان (له‌چاوه‌ کۆمه‌لگه‌کانی دیکه) به‌ر ئه‌م دیارده‌یه که‌وتوو، ئه‌م بارو ره‌وشه‌ دیارده‌ی جیاوازی نیو شار و دێهاتی په‌گه‌ژۆتر کردوو. سیاسیته‌تی حکومه‌تی به‌غدا له کوردستاندا به‌تایبه‌تی دوای به‌ریابوونی شوێشی ئه‌یلوولی سالی (١٩٦١) وای له دێهاتنشینان کرد به لافاو په‌نابه‌رنه به‌ر شماره‌کان، به‌مه‌ش به‌ ته‌واوی بنیادی دیمۆگرافی شار وه‌رچه‌رخا. ئا به‌مجۆره هه‌دمه‌ی شارستانی له‌لای ئه‌و دێهاتیانه ئه‌وه‌نده دیارنه‌بوو، چونکه به قسۆلی ره‌گی دابونه‌ریتی خۆیان له‌نیو شادا دا‌کوتا و به‌مه‌ش شار به‌پیتی سه‌رجه‌م دێ و ئه‌م خه‌له‌ساته، له جیاتی بنه‌ماله و پیشه و سامان هاته ئاراوه، شاری کوردی به هه‌یج کلۆجی له شاری ئه‌وروپایی ناکات، چونکه خۆی له‌به‌رده‌م کۆچکردنی دێهاتییه‌کان رانه‌گرت و ئه‌نجامیش به‌وه شکاوه‌یه که زۆر له روخسار و سیمای په‌سه‌نی خۆی بدۆرپیتن، زه‌قترین نمونه‌ش بۆ ئه‌مه ناو شاری هه‌ولیره، چونکه ئه‌وانه‌ی له ده‌ره‌وی شماره‌وه هاتوون ئه‌وه‌نده به ته‌نگه‌وه‌ی ئه‌و سیمای روخساره په‌سه‌نه‌وه نین و له‌لایان په‌شمه!!

پامان: عه‌قلانییه‌ت و دیالۆگی سه‌رازاد و والا و

هه لئار دنی خاوپینی په رله مانی، چهند له دامه زران دنی بنه ماکانی مه دهنیه تدا دهوریان هه یه؟

د. شتیزاد نه جاري: له عه قلابیهت و دیالوگی نازاده وه، به راییه کانی دیوکراسی له ته سینای کون و بهر له (۲۵۰۰) سال و له ته کادیمیای ئه فلان توون-دا خوی نواند، به للام به راییه هره به راییه کانی ته و دیوکراسییه له میزۆپۆتامیادا، ههروهک پروفیسور (ژاکوپسن) په نجیه ی بۆ راکیتشاوه، سه ری هه لداوه..

هه ر له ریتی دیوکراسییه وه بیروکه ی هه لئار دن که و ته وه، به للام له هه لئار دن دا عه قلابیهت دهوری سه ره کی نابین، به لکو هاو پیژیه یی و مانوری سیاسی ته و دهوره ده گپۆی و په یتا په یتا له سیاسی ته ئایدیایی دوور ده که ویتته وه، لای زانی ناوداری کۆمه لایه تی (ماکس قیبه ر) دا، حوکمی عه قلابی سه ر به حوکمی یاسا و ده زگا کانی ته و حوکمه یه که ده بی ده ولت به ره و پیری پروات.

که واته: هه لئار دن ته نیا ده ساو پیژیکه بۆ که یشتن به حوکمی عه قلابی، به للام زور جار له پیتاوی پشتگیری حکومه ته دیکتاتورییه داپلۆتسیته ره کان به کارهاتوه، دیارترین نمونه ش ئه لمانیای نازی بوو که ته و هه مسو نه هامة تی و کاره ساته گورچک برانه هاته سه ر ئه لمانیا و سه رجه می مرۆقایه تی.

پامان: ئایا کولتووری کلاسیکی له بهر ده م کولتووری نویدا پاشه کشه ی کردوه؟

د. شتیزاد نه جاري: ته م پرسیا ره زور زور گرنگه، چونکه به راستی بنده به دیارده یه که وه که رۆژانه له گه لیدا ده ژین، ته ویش سیمای (کولتووریتیکی شکسته و بۆردراو) له ئاسوگه دا دیا ره، بۆیه حه ق وایه به رسین ئایا کولتووری کلاسیکی له گه ل کولتووری نویدا له پاشه کشه دایه و هه ره سی هینا وه؟ به راستی ناکرئ ته م پاشه کشه یه هه ر بۆ کولتووری کلاسیکی بگپینه وه، به لکو کولتور خه ریکه ره گوماک و قوولایی خوی له بهر م (کولتووریتیکی بهر خوری) دا له ده ست ده دا و ده دۆرین، ته میش له ته نجامی ته و شو پشه ته کنیکییه وه که سه رتاسه ری جیهانی داگرتوه، ههروهک بیرمه ندی که نه دی (ئالفن تۆفلله ر) به (شه پۆلی سییه می شارستانی) دوا ی شه پۆلی به که می کشتساز ی و شه پۆلی دووه می پیشه سازی ناوزه دی ده کات، به للام بهر ده وام و هه میشه کولتووری کلاسیکی (حه ز ده که م بلیم: ره سه ن) کانیای به تافه تافی کولتووری مرۆف و مرۆقایه تییه . به لگه ی دره و شا وه ش کولتوری گریکه، که چۆن تا رۆژی ته مرۆش بیرو راکانی سوکرات و ئه فلان توون و ته رسته و به زه قی و راشکاوی له نیو هۆلی زانکوکانی سه رله به ری

جیهاندا دهنگ ده داته وه..!

پامان: ته ی چۆن سهیری کولتووریتیکی ملکه چ و گوئی له مست و چه و اشه کردنی هۆش و تیکشکاندنی ناوه ز ده که یه ت؟

د. شتیزاد نه جاري: هه ر شتی به ره و ملکه چی و گوئی له مستی و چه و اشه کردنی هۆش و تیکشکاندنی ناوه زی مرۆف ناراسته بکری، به هیچ چه شتی سه ر به فیکر و رۆشنبیری و کولتوری مرۆقایه تی نییه. که واته: ته وه (کولتووری تاریکی) یه که ته گه ر خیه ته تی ره ش و چلکنی خوی به سه ر کۆمه لگه داخست، ته وه بیگومان به ره و هه لدیری هه زار به هه زاری ده با. گاشتی که تاریکی بالی به سه ر ئه لمانیای نازیدا کیتشا، یه کانسه ر به ره و هه لدیر و هه ره سه هیتانی په لکیش کرد، له و ره وشه نا هه موار ه ش هه لنه ستایه وه تا به جاری چکو چری سه رچا وه ی فیکری تاریکی و تاریکستانی تیدا نه کرا، لای من ته نیا به فیکری مرۆفدۆستی و ژیا نه ره وه ری کۆمه لگه گه شه ده ستی و به ره و کۆمه لگه یه کی پر له داد و یه کسانی هه نگا و هه لدینی. ئالیه رده دهوری سیاسه ت ده ره و شیتته وه، که له بنجدا کۆشش بۆ دامه زران دنی کۆمه لتیکی ریک و کۆک و چاک په ره و ده کردنی مرۆقی باش و دلا سووده ده کا، ههروهک فه یله سووفی ناوداری گریکی (ئه رسته و) بۆی ده چی..!

کۆمه لگه ی مه ده نی

دانا مه زری، مه گه ر ته نیا له

قوناغیکی په ره سه ن دووی

کۆمه لدا نه بی که خوی له

سیسته میکی دیموکراسییدا

ده دۆزیتته وه

پامان: به رای تۆ ئیستا کاتی هه ره سه هیتانی فه لسه فه و ئایدیۆلۆژیا هاتوه؟

د. شتیزاد نه جاري: (بیل- Bell) له کتیه به که یدا (کۆتایی ئایدیۆلۆژیا) که سالی (۱۹۶۰) ده رچوه، به ر له گشت که س وه ک پیتاونه یه کی یه کجاره کی له میژووی مرۆف و کۆمه لگه نوقلانه ی کۆتایی هاتنی ئایدیۆلۆژیای لییداوه، به ر له ویش (ئارنۆلد شپیینگله ر) له (هه ره سه هیتانی شارستانییه تی رۆژاوا) دو اوه.

ته م بیرو ریا نه ش له ته نجامی هوشیاری مرۆقه وه سه ریا ن هه لدا وه له پیتاوی تیکه یشتتیکی قوولی هه م

لهمشور نه خواردنی نهرکی رۆشنبیری و فیکری و نایتیه نه بوونیان له گهڵ بزافی فیکریدا، دیاردهیهکی زۆر خه ترناکه و مایه ی سهرنج و تیرامانیتکی قووله و پینداویستی به چاره سازی ههیه و دهی نهو بزافه له گهڵ بزافی سیاسی تیکه ل بکری، گهر نه کری نهوه ده بیته مایه ی دروستبوونی درزیککی گه وهری نیوان نهو دوو کایهیه، له نه نجامیشدا نهو سیاسه ته دارانه، له بهردهم په رنه سه نندی فیکر و رۆشنبیریدا بهرپرس ده بن و ناشتوانن کۆمه لگه به رهو پیتشه وه بزیۆن.

پامان: نایا زانکۆکانی کوردستان کاریان له شه قامی کوردی کردوه، یا به پیتچه وانه وه؟

د. شیرزاد نه جاپ: یهک له کاره ساته کانی کۆمه لگه دواکه وتوه دهکان، له وانهش کۆمه لگه ی کوردستانیمان، زانکۆکانی چه ند ده زگایه کی دا پراون له واقیعی کۆمه لایه تی، بۆیه زۆر دووره بهن به ده زگایه کی کارا و کاربکه نه سه ر گه شه سه نندی کۆمه لگه. زۆر له کردارو رهفتاری نیو زانکۆکان به لگه ی نه وهن که نهو زانکۆیانه له نیو که شه وه وا و هه لسه و ته ی کۆمه لگه یه کی دواکه وته و ته قلیدیدا ده ژین و زۆریش له نهرک و کاره کانی دوورکه وتونه ته وه و نه یاننتوانیوه گۆرانکاری له بونیادی فیکری و کۆمه لایه تی نیو کۆمه لگه دا بهرپا بکه ن.

له نیو نهو که شه وه وایه شدا، نهو زانکۆیانه له نیو قاوغی خۆیاندا (کروشکه ده به ستن). مادامه کیش ریتگا به (فیکری ره خنه گرانه) نادهن تا بیسته مه کۆی ئاراسته کردنی زانست و لیتۆژینه وه و پراکتیکی جیا جیا له نیو زانکۆکان خۆیاندا، چونکه ته نیا له ریتی فیکری ره خنه گرانه ی قووله وه، ههروهک زانای سیاسی نه مریکایی (ئه لمۆند) ده بیژێ: مرۆف بۆی نالوی چاوهروانی هه یچ جوژه پیتشه و تن و گۆرانیتیک له نیو کۆمه لگه دا بکا.

ئه م نهرکه ش هه ر یه کجار مه زن و زۆریش قورسه و جگه له و (ده سه ته بژیره فیکری) یه ی نیو زانکۆ نه بی بهرگه ی ناگری، چونکه نهو ده سه بژیره به پیتچه وانه ی ده سه ته بنده خا و خلیچک و کۆن و ته قلیدییه کان، پروبه پرووی گه لێ رهوشی ناهه موار و (ده م به ستن) هاتوون، تا به شپوه یه کی ره خنه گرانه قسه نه که ن و پاده رنه برن. به راستی نهو ده سه ته بژیرانه زۆر به راشکاوی و ریسواکه رانه چه وساو و زولم لیکراون و دوژمنکاریان له گه ل ده کری، هه یچ ده سه ته بژیرتیکی چاخه تاریکه کانی نه وروپا نه م دیارده یه ی به خۆوه نه دیوه.

هه ر هه موویان له (یهک خالدا) یهک ده گرنه وه، که چی له ده یان خالدا جیاوازن، نهو خاله ش بنده به بهر نه نگاریوون و پاره دوونانی نهو (ده سه ته بژیره ی) نیو

خودی خۆی و هه م کۆمه لگه که ی، به لام کاتی که (فه لسه فه هه رهس دینێ) وهک یه که حیکمه تی مرۆف له ژیانیدا، نه مه وا ده گه یه نی که: یه که پامانی سه ره کی مرۆف ده رباره ی سه روشت و کۆمه لگه هه ره سی هیناوه، نه میش له نه نجامدا بۆر هینانی مرۆفه له وه لامدانه وه ی نه و پرسسیارگه له ی سه ره تا هه ر مرۆف خۆی وروژاندوو به تی کاتی که له خۆی گه بشتوو وه فامی کردۆته وه، هه ر نه مه ش وا ده گه یه نی که (هه ره سه هینانی فه لسه فه) نیشانه ی هه ره سه هینانی هۆشه، به راستیش نه مه ته له زگه یه کی سامناکه له بهردهم مرۆفی پر له پامان، که هه رگیز ناگری واز له (فه لسه فاندن) ی سه رله بهری ده وروبه ره که ی بینێ.

که واته: **من له و باوه رده انیم که زه مه نی رووخانی فه لسه فه و نایدیۆلۆژیا هاتین، چونکه نه مه مایه ی کۆتایی مرۆفی هۆشمه نده و سه ره تای چاخ مرۆفی (رۆبۆت) که نه ههستی ههیه و نه هۆش!**

پامان: نه ی بۆ دوورکه وتنه وه ی سیاسیه ته دارانی کورد له بواری فیکری و رۆشنگه ری چیت پیتیه؟

د. شیرزاد نه جاپ: کاتی مرۆف سیاسهت وهک پیتشه و پیتشه کاری وهرده گری، به بۆچوونی (ماکس فیه بر) ناتوانی له بۆچوونی فیکری و رۆشنگه ری نیو کۆمه لگه دووربکه ویتته وه، نه خیر به پیتچه وانه وه کارکردن له کایه ی سیاسه تدا، مانای هه لسه وروپاندنی کۆمه لگه و حوکمدارییه، له هه مان کاتدا بایه خدانه به کایه کانی کۆمه لایه تی و پروناکییری و ئابووری. نه وه ی حوکمه وایه پیتووسته چه ندان جوژه نهرک به خاته سه ر ده فه ی شان، له وانه ش نهرکی فیکری و رۆشنبیری، بۆیه گه ر له و نهرکانه دوورکه وته وه، مانای وایه فیکر و رۆشنبیری ده خاته لاوه، که نه مه ش خۆی له خۆیدا ده ره نجامی زۆر خرابی ده بی له سه ر په ره سه نندی کۆمه لگادا. کایه ی فیکر و رۆشنبیری بنیادی سه رووی کۆمه لگه یه و هینزه که شی هاوته ریه له گه ل هینزی سیاسه تدا، سیاسه تیش پیتوه ندییه کی زۆر پته و و قوولی له گه ل فیکردا هه یه، نا به لکه له هه موه رهوش و باریکدا، ره نگدانه وه و ئاوه ژوو بوونی ره گی قوولی رۆشنبیری و فیکره له نیو کۆمه لگه دا، هه ر بۆیه شه دینامیکیه تی سیاسی دینامیکیه تی فیکره، ترازاندنی نه م دینامیکیه ته ساسیه له دینامیکیه تی فیکری، توخمی ته نگه زه یه کی فیکری و رۆشنبیری له ناخیدا هه لگرتوه، گه ر بپتوو تا ماوه یهک بهرده وام بیت، نه وه ده بیته مایه ی چاوهروان کردنی (هه ره سه هینانی کۆمه لگه)، بلۆکی ده وه ته سۆشیالیسته کانیس دیارترین نمونه ی نهو رهوشه ن.

هه ربه شه **دوورکه وتنه وه ی سیاسه ته دارانی کورد**

رامان: ئایا تۆلگه‌ل ئه‌وه‌ی که فه‌لسه‌فه له به‌رنامه‌کانی خۆتیندا بخویندری؟ له‌به‌رچی؟
د. شیرزاد نه‌جاری: به‌لێ.. من به‌م شیتوه‌یه یا ئه‌و شیتوه‌یه له‌گه‌ل ئه‌وه‌دام که فه‌لسه‌فه بخویندری ناو به‌رنامه‌کانه‌وه و بخویندری، زۆربیش گرنه‌گه قوتابیان فه‌لسه‌فه بخوین، چونکه ده‌بیته مایه‌ی و ال‌ابوونی زه‌ین و می‌شکیان له‌سه‌ر چه‌ندین جو‌ره کولتور و پیل و شه‌پۆلی فیکری..!

رامان: چاکه.. ئه‌ی د. شیرزاد و شیعری؟

د. شیرزاد نه‌جاری: شیعری به‌هره‌یه‌کی تایبه‌تییه و ته‌نیا به‌شی به‌هره‌دار و دا‌هینه‌رانه، جگه له‌خه‌وندیده و خه‌یال هه‌ته‌ریوان نه‌بێ تاموچیتزی لیتورناگرن، من به‌شبه‌حالی خۆم پتوه‌ندییه‌کی کۆنم له‌گه‌ل شیعری و شاعیراندا هه‌یه زۆربیش چیتز له‌خویندنه‌وه‌ی شیعری ده‌کهم، نه‌خاسمه شیعری کلاسیکی عه‌ره‌بی و له‌وانه‌ش (موتنه‌بی) و (جه‌واهییری)، سه‌رباری شیعری نوێش، به‌تایبه‌تی (سه‌یاب).

رامان: شیرزاد و نوکته؟

د. شیرزاد نه‌جاری: زۆرم هه‌ز له‌بیستنی نوکته‌یه، به‌لام به‌داخه‌وه ناتوانم ئه‌زیه‌ری بکه‌م و زوو له‌بیرم ده‌چیته‌وه و ناشتوانم نوکته بلێم، ئه‌مه‌ش وای کردوه، گه‌لێ جار و لای هه‌ندی که‌س من به‌پیاویکی وشک بناسریم.

رامان: شیرزاد و مه‌سئولیه‌ت؟

د. شیرزاد نه‌جاری: هه‌رگیز پۆژی له‌پۆژان بیرم له‌وه نه‌ده‌کرده‌وه، مه‌سئولیه‌تیکی گه‌وره و هه‌ستیا‌ری کارگیتیم بخویندنه‌وه، بۆیه هه‌میشه درزیک له‌نیوان هه‌ستی ناسکم له‌باره‌ی فیکری و پۆشنییری و فه‌لسه‌فه و شیعری و ئه‌ده‌بیات و به‌رامبهر به‌پۆژتین و وشکه‌جاری کاری کارمه‌ندییدا هه‌یه، من به‌رده‌وام هه‌ول ده‌ده‌م له‌چوارچێوه‌ی یاسا و سه‌رپێچی نه‌کردن و یاسا پێپه‌ست نه‌کردندا کاره‌کانم ئه‌نجام بده‌م، ئه‌مه‌ش وایکردوه جو‌ره (دوژمنانیک) م بۆ بخولقی، ئه‌وانه‌ی ده‌یان‌ه‌وێ به‌ریگای پێچه‌لپێچ و نار‌ه‌وا چه‌ند ده‌سکه‌وتیک و ده‌ده‌ست بخه‌ن. له‌لای من ئه‌رکی کار خه‌مه‌تکردنی هاوولاتیانه و ئه‌مه‌ش نامانجی منه له‌ئه‌رکی کارگیتیدا، به‌لام ئه‌گه‌ر راستتان ده‌وێ بپرای بپرسه‌ز ناکه‌م له‌م کاره‌مدا به‌رده‌وام بێم، هه‌رچه‌نده‌ش ده‌زانم زۆر که‌س هه‌ن به‌ته‌مای ئه‌م کارو پایه‌ی من، نا به‌لکو زۆر هه‌ز ده‌کهم و ئاواقه، به‌رده‌وام له‌به‌ره‌مه‌نیانی فیکری و پۆشنییری و وانه‌وتنه‌وه‌ی زانکۆیدا بژیم و جێ په‌نجه‌م هه‌بێ، چونکه هه‌یج شوێنی به‌قه‌د کورسی مامۆستایه‌تی ره‌سه‌نی نیو زانکۆ شیرین و جوان نییه.

هه‌ر له‌و جیهانه‌ جوانه‌شدا (نه‌ک جیهانی کاروکارمه‌ندی) به‌هره و دا‌هیتان ده‌دره‌وشیته‌وه..!

زانکۆ، به‌لام خۆشبه‌ختانه ئه‌و کرده‌وه ناهه‌موارانه له‌به‌رده‌م ئه‌و ده‌سته‌بژێرده‌دا بۆپیانخوارد و نووچیاندا، که‌واته: ده‌بێ ئه‌و کرده‌وانه له‌نیو زانکۆکانی کوردستاندا به‌به‌ر بکری، تا زانکۆکان ده‌وری دیار و له‌باری خۆیان له‌گۆرینی عه‌قلیه‌ت و له‌سیسته‌می کۆمه‌لایه‌تیدا ببینن. بێ ئه‌م ده‌وره‌ش، ئه‌وه زانکۆکان ده‌وریکی کۆنه‌خوازانه و ته‌قلیدی ده‌گیڕن، نه‌ک ده‌وریکی پێشپه‌روه‌انه و ده‌سته‌بژێرانه، له‌ئه‌نجامیشدا و له‌به‌ر نه‌بوونی گۆرانکاری و چاکسازی تووشی (ئیفله‌جی) ده‌بن...!

رامان: باشه، ئه‌ی پیت وابه‌ ده‌رجوونی زانکۆ- به‌شی سیاسه‌ت- ده‌وریکی کارا له‌پاره‌یه‌تی کۆمه‌لگه‌ی سیاسی له‌دواریژیشدا سیاسه‌تی کوردیدا ده‌بین؟ چۆن؟

د. شیرزاد نه‌جاری: به‌شیتوه‌یه‌کی گشتی، ده‌رجوونی به‌شه‌کانی زانستی سیاسی و هه‌روا پسیپۆزانی ئه‌و زانسته‌ ده‌وریکی گرنه‌گ و له‌به‌رچاو له‌سیاسه‌ت و پتوه‌ندییه‌کانی نیتوده‌وله‌تی و دیپلۆماسیدا ده‌نوین. له‌ولاته‌ پێشکه‌وتوه‌کاندا چه‌ندین چه‌ند قوتابخانه‌ی بالا و تایبه‌تی بۆ ئاماده‌کردنی کادیرانی ئه‌و کایه‌یه هه‌ن. له‌وانه‌ش: ئه‌کادیمیای دیپلۆماسی له‌قیه‌ننا (که‌ من له‌ سالی ۱۹۷۵ له‌وێ ده‌رجووم) هه‌روا (قوتابخانه‌ی بالای سیاسه‌ت له‌پاریس). به‌شی زانستی سیاسه‌ت له‌ سالی (۱۹۹۳) له‌ زانکۆی سه‌لاحه‌دین کرایه‌وه و شه‌ره‌فی سه‌رۆکایه‌تی ئه‌و به‌شه‌ش به‌ر من که‌وت و ئه‌رکیکی زۆربیشم خسته‌ به‌ر خۆم بۆ ئاماده‌کردنی کادیری پسیپۆز. له‌ سه‌ره‌تاوه توانیمان ئه‌و کادیره ئاماده‌ بکه‌ین، به‌لام مخابن رووبه‌رووی به‌رنگاربوونیکی فیکری بووینه‌وه که له‌ئه‌نجامدا بوو به‌ مایه‌ی په‌ره‌نه‌سهندن و پێشنه‌که‌وتنی ئه‌و به‌شه و له‌جێی خۆیدا که‌وته (راو‌حکردن) و زۆربیش کاری خه‌راپی کرده‌ سه‌ر وه‌ی لاوان و وه‌چه‌ی نوێ و زۆربیش بێ ئومیدی کردن. بۆیه جاریکی تر ئه‌رکی (ژيانده‌وه‌ی) ئه‌و به‌شه و زانستی سیاسه‌ت‌مان خسته‌ سه‌ر شان به‌ فره‌ هه‌ول و کۆششیکه‌وه توانیمان (کۆمه‌له‌ی زانسته‌کانی سیاسی) دا‌مه‌زێنین و ئه‌و به‌شه‌ی زانستی سیاسه‌ت‌مان کرده (کۆلیژی زانسته‌کانی سیاسی). ئه‌م دوو هه‌نگاوه گرنه‌گه‌ش بووه مایه‌ی رووخاندنی دیواری (گه‌مارۆدانی) به‌شی سیاسی و کللی و کلۆمدانی ده‌می ناحه‌زانی ئه‌و به‌شه، ئیستا ئیتمه له‌به‌رده‌م دوو‌پیانیک دا‌ین یا ئه‌وه‌ته لیگه‌رتین تا ئه‌م کۆلیژ و ئه‌م جو‌ره خویندن و لیتۆزینه‌وه‌یه په‌ره‌بستینی و پێشکه‌وتنی و هه‌موو چه‌شنه‌ پشتگه‌رییه‌کی بۆ ته‌رخان بکری و له‌ئه‌نجامیشدا ده‌سته‌یه‌ک کادیری زانا و پسیپۆز دروست بێ و مه‌سئولیه‌ت بگرنه‌ ئه‌ستۆ، یا ئه‌وه‌ته ئه‌و خویندنه‌ پشتگۆی بخری و لادری، چونکه ناتوانی ده‌وری خۆی به‌کارامه‌یی بگه‌یڕی...!

ژياننامه و بهخشش:

- * له سالی (۱۹۴۵) له ناو قه لای ههولتیر له دایک بووه.
- * له خانه واده یه کی ره سه نی ئاینییه و شاعیری ناوداری ههولتیر بیان (میهری) کوره مامی باوکیه تی.
- * قوناغه کانی خویندنی هه له م شاره و له سالی (۱۹۶۳) دا ته واو کردووه.
- * سالی (۱۹۶۸) پروانامه ی به کالۆریۆسی له (زانستی سیاسی) وه رگرتووه.
- * سالی (۱۹۷۳) چووه ته نه مسا له ئە کادییای (دبلۆماسی) قیه ننا دهستی به خویندن کردووه و له پالیشیدا و له پیناوی بژیوی ژیان له تاقیگه کانی وینه ی فۆتۆگرافی و هه روا له شانۆی هاوینه ی سه ره به (Burg Theater) ی به ناویانگ کاری کردووه.
- * سالی (۱۹۷۵) باوه رنامه ی ماجستییری له (دبلۆماسیه ت و پیتوه ندییه کانی نیوده ولته تی) دهست خستووه.
- * سالی (۱۹۸۶) باوه رنامه ی دکتۆرای له [لیتۆژینه وه ی شیکارانه له باره ی ئەو گۆرانکار یانه ی رژیومی عیراق له نیوان سالانی (۱۹۵۸-۱۹۶۸)] وه دهست هیناوه.
- * سالی (۱۹۹۳) له دامه زانندی کۆلیژی ئیوارانی (ماف) دا به شداری کردووه و له دهسته ی ئەمیندارانی ئەنجومه نی کۆلیژ ئەندام و سه رۆکی به شی یاساش بووه.
- * له نیوان سالانی (۱۹۹۳-۱۹۹۴) دا به شیکی تایبه تی بۆ زانستی سیاسی له کۆلیژی ماف-دا کردۆته وه.
- * له نیوان سالانی (۱۹۹۴-۱۹۹۷) یاریده ده ری سه رۆکی زانکۆ بووه.
- * سالی (۱۹۹۹) ههولتیکی زۆری داوه تا کۆلیژی مافی به زانکۆی سه لاهه ددین-هوه گریداوه و له ئەنجومه نی هه مان کۆلیژدا بووه به ئەندام.
- * ئیستا راویژکاری فیربونی بالا و لیکۆلینه وه ی زانستی به ریز سه رۆکی ئەنجومه نی وه زیرانه و له پالیشیدا به رپوه به ری گشتی- به وه کاله ت- فیربونی بالای دیوانی ئەنجومه نی وه زیرانی حکومه تی کوردستانه. له به ره هه مه کانی:
- * کتیبی (دراسات فی علم السیاسة) - چاپکراوه.
- * کتیبی (دهر باره ی رۆشنبری سیاسی) - چاپکراوه.
- * تیزی دکتۆراکه ی به زمانی ئەلمانی چاپکراوه.
- * کتیبی (دراسة فی تغیرات النظام السیاسی فی العراق الجمهوری - ۱۹۵۸-۱۹۶۸) چاپکراوه.

هه قبه یقینی:

نازاد عه بدولواحید - مه حمود زامدار